

Никодим Милаш (Шибеник, 4/16. април 1845 — Дубровник, 20. март 1915) је био далматински епископ и канониста.

Биографија

По рођењу, добио је име Никола. Отац, Трифун и мајка Марија, по рођењу Италијанка, која је пре удаје примила православну веру, из породице су Милаша који су се доселили у Далмацију из Дувна.

Никола Милаш је завршио основну школу 1856. године код францисканаца и језуита (исусоваца), а приватну нижу гимназију код доминиканаца, слушајући за то време веронауку у Бовановој српској школи. Будући да нижа гимназија није имала право јавности, Никола је морао да поново полаже четврти разред код језуита у Дубровнику. Захваљујући урођеној интелигенцији и бриљантним одговорима не само да је положио четврти, већ му је признат и пети разред и одмах је преведен у шести. Као стипендиста Зелићеве фондације Никола је наставио школовање у задарској гимназији.

Иако није имао намеру да се посвети свештеничком позиву, Никола Милаш се уписује у гимназију у Задру, а своје богословско образовање завршава у Сремским Карловцима са одличним успехом. Гимназију је завршио у Задру (1863), а богословију у Сремским Карловцима (1866). На бечком Универзитету слушао је филозофију (1866/67), међутим, убрзо напушта студије филозофије и одлази 1867. у Русију, те се уписује у Кијевску духовну академију. Милаш је Духовну академију завршио је у двадесет шестој години живота и тиме заокружио своје школовање. Из Кијева се вратио као магистар теологије израдивши магистарски рад о номоканону патријарха Фотија (1871). За суплента Богословије у Задру је постављен 17. новембра 1871. а 30. јуна 1872. године именован је за сталног професора.

Аустро-Угарска је 1873. године издвојила Далматинску епархију из састава Карловачке митрополије и припојила је вештачкој творевини Буковинско-далматинској митрополији чије седиште није било ни у Буковини ни у Далмацији већ у Бечу, а епископи

новостворене митрополије су се споразумевали помоћу преводиоца. Тим поводом појављује се Милашева књижица Историјско канонични поглед на установљење нове српско-румунске митрополије. Ову књигу су врло добро примили Срби из свих крајева, између осталог и због смелости аутора.

Замонашен је на Бадњи дан 1873. године у Задру, добивши име Никодим, а на Божић је рукоположен у чин јерођакона. Убрзо је одликован црвеним појасом и протођаконом чином, на Божић 1875. године прима презвитерски чин а 1880. бива произведен у чин архимандрита.

На студијама се заинтересовао за црквену историју и црквено право (јер се ова наука, како сам истиче, подударила са реалистичким правцем његове природе) чему ће посветити, свом озбиљношћу објективног историчара, највећи део свога времена. Од 1873. (на Бадњи дан, у цркви св. Илије у Задру) наречени монах Никодим, потоњи епископ далматински и уредник листа Истина (Задар, 1885-1888) и носилац високих одликовања и почасних доктората универзитета Русије, Грчке, Аустро-Угарске и Србије - посветиће свој живот науци и нашим народима који су се нашли под доминацијом Римске курије. Као зналац италијанског, грчког, латинског, француског, руског и немачког језика био је у ситуацији да своје радове (од којих су бројни превођени на живе језике) проверава упоређујући их са сличнима, у области којима се бавио, као што је био у могућности да се, захваљујући познавању језика, служи изворницима, примарном и секундарном научном грађом.

Од министра просвете у Србији, Милана Кујунхића, добија позив да дође у Београд и реорганизује Богословију, Милашу је овај позив добро дошао да се уклони из средине која је према њему постајала непријатељски расположена. У Београд је дошао крајем новембра 1886. и примио дужност ректора Богословије, а убрзо је постао и члан Главног просветног савета.

Долазак Никодима Милаша у Београд пада у време међусобних партијских борби у Србији којих није био поштеђен ни Милаш, иако је тек дошао у Београд. Либерали су ширили вести да је Милаш „дошао у Србију по упутству Аустро-Угарске и римске пропаганде да поунијати Србију.“ У тој ситуацији нису га својски прихватили ни сви наставници Богословије. То се нарочито осетило пошто је саслушана његова Светосавска беседа 13. јануара 1887 по јулијанском календару, у којој је он говорио „о потреби класичног образовања за кандидате богословије“. Милаш је био присиљен да напусти Београд и у јулу 1887. године вратио се на своју дужност у Задар.

У следеће две године Милаш поново добија позив да дође у Београд, сада за професора канонског права на Великој школи, на чему се одмах захвалио, а епископ темишварски Георгије (Бранковић), потоњи патријарх српски, нуди му положај ректора Карловачке богословије. Милаш је сматрао да о томе може да одлучи тек када се у Сремским Карловцима попуни патријаршијски престо, који је смрћу патријарха Германа био упражњен. Све те могућности су у међувремену престале бити актуелне, јер је Милаш 10. јула 1890. именован за далматинског епископа, а хиротонисан 16. септембра 1890.

После смрти митрополита Србије, Инокентија, 1905, Никодиму Милашу је понуђен положај митрополита Србије. Међутим, он је и ову понуду одбио.

Објављивање књиге Рукоположење као сметња браку (1907), и критике које су потом уследиле из богословија у Београду и Сремским Карловцима (Стевана Веселиновића из Београда и Јована Вучковића из Сремских Карловаца), послужиће далматинској влади да се ослободи Никодима Милаша. Акцији против епископа Никодима придружили су се и неки интелектуалци, световњаци, монаси и свештеници. У исто време су неке црквене општине тражиле да се епископ Никодим свргне. Епископ Никодим је 21. децембра 1911. године поднео цару „оставку на задарску епархију“, а она му је уважена 19. јануара 1912. године.

Вест о Милашевом пензионисању примљена је у целом православном свету са жалошћу и протестом, а посебно у Русији у којој је Милаш уживао велики углед. После пензионисања Кијевска духовна академија прогласила га је 2. марта 1912. године својим почасним чланом, а то је учинило и Словенско добротворно друштво у Петрограду 5. маја исте године. Дописни члан од 27. II 1883. СУД-а (Српско Учено Друштво, претеча САНУ), почасни члан СКА (Српска Краљевска Академија) од 15. XI 1892.

Епископ Никодим Милаш је умро на Велики петак, 2. априла 1915. године у Дубровнику и сахрањен у приватној гробници. Његови посмртни остаци пренети су 4. октобра 1930. године у Шибеник и следећег дана сахрањени у посебној капели крај Успенског храма.

Мисионарски и научни рад

Главни научни рад Епископа Никодима (Милаша) био је каноничког садржаја. Важио је за једног од најбољих канониста свога времена. На науци је почео да ради 1872. Многи његови чланци и расправе разасути су по бројним стручним и научним часописима.

Још за време школовања у задарској Гимназији Милаш се суочио са буђењем народне словенске свести у Далмацији: Јер су се у далматинском сабору организоване две странке: италијанска и словенска. Због свог словенског опредељења Милаш је и сам, у три наврата, био кажњаван. Од 1885. залагао се (и после аудијенције, 1896, код цара, у Бечу, и успео) да се у Гимназији у Задру настава изводи на српско-хрватском језику.

Већ тада је јасно разлучио да је италијански утицај веома велики код далматинских Хрвата који су порицали Србима у Далмацији њихову националну индивидуалност, што га је и навело да 1876. и 1877. године напише неколико политичких чланака. Све је то допринело да се Милаш нађе у жижи ондашњег политичког прагматизма, што му је

донело много непријатности. У политичким сплеткама, које ће уследити и које нису разликовале врлину љубави од порока мржње, удружено су дејствовале силе латинског свештенства, аустро-угарске политике и припадника српске националности (који су хтели да искористе пријатељство са хрватским политичким вођама) - прозивајући Милаша за превођење Срба у католичку веру, за оснивање црквено-српске странке, за одметника од сопствене вере, за русофила, за приврженика уније са Римом, за бечког агента, за националисту (јер је, користећи одлуку од 31. маја 1901. године, на његовој епископији сва пошта адресирана ћирилицом, чија је употреба у Далмацији добила право равноправности), за испразно писање којим залуђује свет, те за туђинца отачествене цркве.

Будно је пратио догађаје у целом православном свету и дописивао се са најбољим црквеним правницима Истока и Запада, као и са водећим православним теолозима. Тако, када је видео шта се у Босни догађа са митрополитом дабробосанским Савом (Косановићем), кога као борца за православље нису узеле у заштиту надлежне црквене власти, Милаш пише расправу Канонско начело православне цркве при разређивању црквених области. У овој расправи Милаш је заступао гледиште да српске епархије у Босни и Херцеговини треба да се споје са Карловачком митрополијом. Међутим, Аустро-Угарска није то желела, зато је и створила вештачку творевину спајајући две српске са једном румунском епархијом у буковинско-далматинску митрополију са седиштем у Бечу, у коме није било седиште ни једног од тројице архијереја ове митрополије.

По повратку у Задар са кратког службовања у Београду, епископ Никодим се посвећује научном раду и објављује књиге Пропаганда и књигу за коју се са сигурношћу може рећи да је његово животно дело, Црквено право. Оно је преведено на више језика и данас се користи у свим православним црквама.

Епископ Никодим је био изазван папском енцикликом 1894. године, којом су православни позвани да се сједине са римском црквом. У исто време дошло је до посете крижевачког унијатског бискупа Јулија Дрохобецког (1891-1920) Далмацији. Милаш је својом ускршњом посланицом свештенству и народу 1896. скренуо пажњу на значај православне вере и на опасност која им прети од римокатолика и унијата. Ови најновији догађаји су га побудили да се пуне четири године посвети проучаању судбе православне вјере и цркве у Далмацији од најстаријих времена... Резултатом овога била је моја мила и најмилија књига Православна Далмација, 1901. године.

Епископ Никодим Милаш се сав посветио својој епархији. Ревносно ју је обилазио, свештенству и пастви слао посланице, устројио епархијску скупштину и покренуо акцију за подизање српског православног храма у Сплиту. Главна сметња, каже Епископ Никодим, било је далматинско Намјесништво. Оно је у овоме стајало под упливом римокатоличког епископа и свештенства спљетског, који су употребљавали сва могућа, већином тајна средства, да православни у Сплиту не добију никада своју цркву. Црква никада и није подигнута.

Цитат

- Није лак посао владици у Далмацији и са такозваном православном интелигенцијом. Ови и овакви људи принудили су далматинске епископе Рајачића,

Живковића и Мутибарића да бјеже из Далмације у друге епархије. ... Али најтеже је далматинском епископу са Владом, ако хоће да буде прави православни епископ и чувар вјере и цркве своје. У Аустрији од 1868. влада закон да православље ужива једнака права као и све остале признате државне конфесије. Али у самој ствари та је црква у Аустрији само толерирана.

Важнија дела

- Историјско-канонички преглед на установљење српско-румунске митрополије (1873),
- Достојанство у православној цркви (1879),
- Codex canonum ecclesiae africanae (1881),
- Крмчија Савинска (1884),
- Зборник правила која су примљена православном црквом (I 1884, II 1886),
- Das Synodal-Statut der orth. Oriental Metropole der Bukowina i Dalmatien mit Erläuterungen (1885),
- Православно Црквено Право (1. изд. 1890, 2. поправ. изд. 1902. На руски преведено 1879, на немачки исте, 1879 године, а на бугарски 1903),
- Правила (Канонес) православне цркве с тумачењима (I 1895, II 1896),
- Православно калуђерство (1902),
- Источно црквено питање и задаћа Аустрије у рјешењу тога питања (1899. Немачки превод 1900, као и румунски),
- Пропаганда, њезин постанак и данашња уредба (1889. Руски превод 1889, а бугарски 1901).
- Доцумента спецтантиа историам ортодоцае диоцесеос Далматиае ет Истриае а XV усгре ад XIX саецулум (И, 1899),
- Православна Далмација, историјски преглед (1901)

Спољашње везе

- Викизворник (wikisource): [Аутобиографија Никодима Милаша](#) .
- Кратка биографија на сајту Српске академије наука и умјетности: [Никодим Милаш](#)
- [Сабрана дела Епископа далматинско-истарског Никодима \(Милаша\)](#) (текст у листу „Православље“, бр. 917, 1. јун 2005.)
- [О седмом тому сабраних дела Никодима Милаша](#) („Православље“, бр. 928, 15. новембар 2005.)